

طراحی خوابگاه های جدید براساس ترجیحات دانشجویان در ابعاد معماری و روانشناسی محیطی

Designing new residence halls based on the university students' architectural and psychological preferences

Arezoo Behzadbehbahani
Architecture
Mohammad Aliabadi
Shiraz University
Siamak Samani
Islamic Azad University of Marvdasht
Hossein Poornaderi
Art University of Esfahan

آرزو بهزادبهبهانی*
مهندسی معماری
محمد علی آبادی
دانشگاه شیراز
سیامک سامانی
دانشگاه آزاد اسلامی مرودشت
حسین پورنادری
دانشگاه هنر اصفهان

Abstract

This study investigates the preferences of university students regarding different types of residence halls and their environmental levels from both architecture and environmental psychology perspectives. The study uses data collected from students living in four different fraternities and sororities. A total of 201 students (81 men and 120 women) from different majors and academic levels filled out a questionnaire devised by the researcher. The questionnaire included four group questions, which were the personal information, students' preferences with regard to the environmental and architectural specification of residence halls, the kind of their current dormitory and the kind of their preferential dormitory, as well as the principles of the environmental psychology. Results indicated that most students prefer to live in the suite type of residence halls, since these provide an appropriate living environment and enhance more private space. Nevertheless, they rated the corridor type of residence as more lively and providing more social interaction. Differences were observed as far as preference for type of room and university level of students were concerned: graduate students preferred single rooms. Students rated living in rooms arranged in corridors more lively and sociable than living in suites. Concerning preference for roommates, men preferred a roommate studying the same subject and at the same university level, whereas women did not show this priority. In general, results showed that regardless to the cost, students prefer those types of dorms which provide them with more personal space and privacy, are less crowded and have suitable conditions for study and rest. Based on these findings, two different design models are suggested for both graduate and undergraduate student dormitories.

Keywords: residence halls, environmental psychology, architecture

چکیده

این مطالعه به بررسی ترجیحات دانشجویان خوابگاهی در مورد انواع خوابگاه ها و شرایط محیطی آنها از دو نقطه نظر معماری و روانشناسی محیطی، پرداخته است. جامعه آماری این تحقیق از بین ۲۰۱ دانشجو (۸۱ مرد و ۱۲۰ زن) که در ۴ خوابگاه ساکن بودند، تشکیل شده است. دانشجویان پرسشنامه‌ای محقق ساخته را شامل ۴ گروه سوال که عبارت بودند از اطلاعات فردی، ترجیحات دانشجویان در حوزه محیط و معماری، نوع خوابگاه فعلی و نوع خوابگاه ترجیحی، و مبانی روانشناسی محیط پاسخ دادند. نتایج نشان داد که اکثر دانشجویان، خوابگاه نوع سویتی را به لحاظ معماری و داشتن خلوت شخصی برای سکونت ترجیح می دهند، حال آنکه در وضعیت کنونی میزان سرزندگی و روابط اجتماعی در خوابگاه‌های نوع راهرویی بیشتر است. از نظر مقطع تحصیلی و نوع اتاق ترجیحی نیز تفاوت معنادار مشاهده شد، بدین ترتیب که دانشجویان تحصیلات تکمیلی اتاق تک‌فرد را ترجیح می‌دادند. از بین شاخص‌های روانشناختی مورد بررسی این نتیجه به دست آمد که حس برقراری روابط اجتماعی و میزان سرزندگی در خوابگاه‌های راهرویی از خوابگاه‌های سویتی بیشتر است. از نظر ترجیح برای انتخاب هم‌اتاقی بین دانشجویان زن و مرد تفاوت معنادار مشاهده شد، اولویت دانشجویان مرد هم‌اتاق بودن با دانشجوی هم‌رشته و هم‌مقطع بود. به طور کلی نتایج پژوهش نشان داد دانشجویان بدون توجه به هزینه، نوع خوابگاه را براساس بیشترین فضای شخصی، کمترین ازدحام و شرایط مناسب برای مطالعه و استراحت انتخاب می‌کنند. با توجه به ترجیحات دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی و در نظر گرفتن شرایط سنی و هیجانی آنها دو الگوی متفاوت برای طراحی خوابگاه‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی و مقاطع پایین‌تر پیشنهاد می‌شود.

واژه های کلیدی: خوابگاه دانشجویی، روانشناسی محیط، معماری

* نشانی پستی نویسنده: شیراز، معالی آباد، خیابان دوستان، ساختمان دماوند، واحد ۳۰۲. پست الکترونیکی: arezooarchi2@yahoo.com

مقدمه

برای بسیاری از دانشجویان، ورود به دانشگاه، آغاز مرحله جدیدی از نوع زندگی بوده و تجربه زندگی خوابگاهی از آن جمله است. اما مطالعات نشان داده اند که محیط زندگی و تغییراتی که در آن صورت می‌گیرد، یکی از عوامل تعیین کننده وضعیت روحی و عاطفی افراد است (بیلز، ۲۰۰۱). این موضوع به نوبه خود تاثیر مستقیم یا غیر مستقیمی بر روی عملکردهای تحصیلی و رفتاری دانشجویان خواهد داشت. محیط^۱ مفهومی است پیچیده و مرکب که دارای ابعاد مختلفی است. داده های فضایی، جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، فیزیکی، معماری، نمادی، جغرافیایی، تاریخی و زیستی از ابعاد مهم محیط محسوب می‌شوند. رفتار و تجارب انسان را نمی‌توان بدون توجه به شرایط محیطی و به طور جداگانه مورد بررسی قرار داد (مرتضوی، ۱۳۶۷). از جمله متخصصانی که به بررسی کیفیت تاثیرگذاری محرک های محیطی بر افراد و نوع تعامل فرد با محیط علاقمندند، روانشناسان محیط را می‌توان در نظر گرفت (سامانی، ۱۳۸۶). روانشناسی محیط^۲ به طور خلاصه به مطالعه نوع و نحوه تعامل انسان‌ها با فضای فیزیکی پیرامونی می‌پردازد. به عبارتی دیگر روانشناسی محیط، شاخه ای از روانشناسی است که نوع رابطه فرد با محیط را بررسی می‌کند (راسل و اسنادگراس، ۱۹۸۷). نقشه‌های شناختی به عنوان مجموعه‌ای از تصاویر ذهنی مرتبط با یکدیگر، علاوه بر اینکه تعیین کننده نحوه رفتارها هستند، نوع ترجیحات^۳ را نیز تعیین می‌کنند. ترجیح یعنی آنچه ما به آن تمایل داریم و نشانگر نوعی تمایل روانشناختی و یا فیزیولوژیک است (سامانی، ۱۳۸۶).

به عقیده محققان، محیط و مکان‌هایی که مهیا کننده امکانات و فوایدی برای افراد باشند، بیشتر مورد ترجیح واقع می‌شوند (کایل، موون و تارانت، ۲۰۰۴؛ یورگنسون و استدمن، ۲۰۰۱). به عقیده یورگنسون و استدمن (۲۰۰۱)، هویت مکانی، پیوند مکانی، دل بستگی محیطی و وابستگی محیطی از عمده‌ترین عواملی هستند که منجر به دل بستگی مکانی در افراد می‌شوند. دل بستگی مکانی به نوعی احساس تعلق و یا وابستگی به یک

مکان خاص اشاره دارد (سامانی، ۱۳۸۶). از جمله عوامل موثر بر ترجیح یک مکان به مکان دیگر و آنچه موجب انگیزش و ترجیح مکانی می‌شوند، عبارتند از: احساس سلامتی کردن، احساس استقلال کردن، احساس طبیعی بودن، احساس یادگیری کردن و احساس کسب فرصت‌های اجتماعی. کیفیت‌ها و مختصات مکانی و محیطی را می‌توان از طریق احساسات و هیجاناتی که در افراد ایجاد می‌کند، اندازه گیری نمود (کاپلن و کاپلن، ۱۹۸۹). به عبارت دیگر شرایط محیطی، احساسات و افکار مختلف را در افراد ایجاد می‌کنند. در دانشگاه کورونل آثار حاصل از کیفیت‌ها و مختصات مکانی و محیطی را در قالب سه طبقه، کیفیت فضایی^۴ شامل ابعاد شناختی و فیزیکی، مهیا کنندگی مکان^۵ شامل راحتی، حوزه فعالیت، تعامل اجتماعی و ترجیح ساکنین^۶ و یا استفاده کنندگان از مکان، تقسیم نموده اند (پورسل، پرن و برتو، ۲۰۰۱؛ کالوین، دی‌رینگر و کورتین، ۱۹۷۲). این سه مولفه نه تنها به عنوان عمده‌ترین مولفه‌های میزان ترجیح مکانی به حساب می‌آیند، بلکه شاخص‌های عینی و مناسبی برای مختصات مختلف معماری نیز هستند.

در قرن بیست و یکم خوابگاه‌های دانشجویی در دانشگاه‌ها بعد از مساله آموزش در ردیف اول اهمیت قرار می‌گیرند. این خوابگاه‌ها باید به نیازهای آینده دانشجویان، تغییر و تحولات دانشگاهی، زندگی اجتماعی، خواسته‌های دانشجویان و اولیای آنها پاسخگو باشند. طراحی با افکار آینده‌نگرانه می‌تواند یک راه حل عملی و مناسب جهت حل مشکلات و وضعیت دشوار خوابگاه‌های امروزی باشد (هیل، ۲۰۰۷). خوابگاه‌ها نه تنها باید مکان‌های مطلوبی برای خوابیدن باشند بلکه باید موقعیت‌های مناسبی را جهت رشد فردی و تحصیلی دانشجویان فراهم آورند (استردا، گومز، مانی‌تی، پولینت و ری‌نوسو، ۲۰۰۸). دانشجویان، اولیا و مدیران انتظار دارند که خوابگاه‌ها، فضاهای اجتماعی و خصوصی مناسب، محرمت و خلوت شخصی بدون ایزوله کردن و منزوی کردن همراه با بیشترین میزان انعطاف‌پذیری را برای دانشجویان فراهم آورند. نحوه قرار گرفتن اتاق‌ها، نحوه برخورد با فضاهای عمومی، به‌کارگیری مبلمان، تکنولوژی و نورپردازی

4. spatial quality
5. affordance
6. user preference

1. environment
2. environmental psychology
3. preferences

برای تنظیم حریم بین خود و دیگران که با شخصی‌سازی یا نشانه گذاری یک مکان یا یک شی و تعلق آن به یک فرد یا یک گروه تعیین می‌شود (آلتمن، ۲۰۰۳).

خوابگاه‌های اولیه در کشورهای پیشرفته، شامل منازل قدیمی بوده که در اختیار دانشجویان قرار داده می‌شده است. با پیشرفت زمان و تکنولوژی معماری، خوابگاه‌های جدیدی برای دانشجویان طراحی گردید. به طور کلی این خوابگاه‌ها از ابتدا تا به امروز ۴ نوع را شامل می‌شود: ۱- خانه‌های کوچک، ۲- خانه‌های بزرگ، ۳- خوابگاه به فرم خوشه‌ای و ۴- خوابگاه به فرم راهرویی. اما طراحی‌های خوابگاه‌های فوق در بسیاری از موارد با در نظر گرفتن مسایل اقتصادی جامعه انجام می‌شده است که در کمترین فضا، بیشترین افراد را قرار دهند بدون آنکه تاثیر چنین محیط‌هایی را بر فاکتورهای روحی، عاطفی و عملکردی دانشجویان در نظر داشته باشند. همین امور باعث اختلال در محدوده‌های خلوت شخصی و قلمرو انسانی می‌گردد و نارضایتی آنان را از محیط زندگیشان به دنبال دارد. در سی سال گذشته در مورد تاثیر شرایط محیطی و معماری خوابگاه‌های دانشجویی بر روی رفتارهای روانی و عاطفی و عملکردهای تحصیلی دانشجویان مطالعه چندانی انجام نشده است. با توجه به اینکه عده کثیری از دانشجویان غیر بومی بوده و از خوابگاه استفاده می‌کنند، بررسی تاثیرات زندگی در خوابگاه و تاثیر نوع خوابگاه از لحاظ معماری و روانشناسی می‌تواند با ارزش باشد که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش: جامعه آماری این پژوهش از بین دانشجویان خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی شیراز در مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی و در هر دو جنس زن و مرد بوده است. از آنجایی که شهر شیراز یکی از قطب‌های علمی کشور ایران است، واضح است که عده کثیری از دانشجویان از نقاط مختلف کشور در این شهر مشغول به تحصیل باشند. در ابتدا برای پی بردن به شرایط خوابگاهی فعلی در این شهر و ترجیحات دانشجویان، چه از لحاظ شرایط محیطی و معماری و چه از لحاظ رفتاری و روانشناسی به چهار خوابگاه زینب، سمیه،

مناسب می‌توانند ابزارهای مناسبی برای رسیدن به این اهداف باشند (کرتین، ۲۰۰۸). در واقع اینها مواردی هستند که در مباحث روانشناسی محیطی با معیارهای خاصی همچون خلوت^۱، فضای شخصی^۲ و رفتار قلمروپایی^۳ تعریف می‌شوند. این عوامل، ادراک، راحتی و کیفیت محیط را تحت تاثیر قرار می‌دهند. نیاز به خلوت، فضای شخصی و قلمروپایی در انسان عمومیت دارد و به ارضای نیازهای دیگری چون امنیت^۴، خودشکوفایی^۵ و عزت‌نفس^۶ ارتباط دارد (لنگ، ۲۰۰۷). خلوت، فرایند تنظیم مرز میان افراد است و چگونگی تعامل فرد با دیگران را مشخص می‌کند. فرد یا گروه، گاه بر داده‌های خارجی راه می‌گشایند و آن را دریافت می‌کنند و گاهی نیز راه را بر محیط بیرون می‌بندند و هر گونه تماسی را با آن قطع می‌کنند. دو جنبه مهم این مقوله "خلوت مطلوب" و "خلوت کسب شده" است. "خلوت مطلوب" میزان آرمانی تعامل با دیگران است و "خلوت کسب شده" میزان واقعی تعامل با دیگران. حالت بهینه خلوت وقتی حاصل می‌شود که این دو میزان با هم برابر باشند. اما اگر خلوت کسب شده، کمتر یا بیشتر از خلوت مطلوب باشد (ارتباط خیلی زیاد یا خیلی کم)، آنگاه حالت تعادلی فرد از بین می‌رود (آلتمن، ۲۰۰۳).

بر اساس تعریف سامر (۱۹۶۹) منظور از فضای شخصی محدوده‌ای است پیرامون جسم فرد که با مرزی نادیدنی مشخص می‌شود و کسی نباید پا را به درون آن بگذارد. فضای شخصی الزاماً مدور نیست و در همه جهات به یک اندازه گسترش نمی‌یابد (آلتمن، ۲۰۰۳). در واقع فضای شخصی تفکیک یا مرزی نامرئی است میان خود و دیگران و اینکه به گفته سامر (۱۹۶۳) به فرد متصل و وابسته است و فرد هر جا که برود فضای شخصی‌اش را با خود می‌برد، در صورتی که قلمرو معمولاً به منطقه‌ای جغرافیایی اطلاق می‌شود که غیرمتحرک و ثابت است. می‌توان گفت که فضای شخصی، محیطی است که در آن درجات و شکل‌های گوناگون تماس اجتماعی امکان برقراری پیدا می‌کند. بر طبق تعریف آلتمن (۱۹۷۵) رفتار قلمروپایی ساز و کاری است

1. privacy
2. personal space
3. territorial behavior
4. security
5. affiliation
6. self-esteem

نوع خوابگاه فعلی و نوع خوابگاه ترجیحی هر دانشجوی بود که در ابتدای این دو سوال، انواع خوابگاه‌ها همراه با هزینه حدودی آنها تعریف شده و پاسخ‌های دانشجویان بر اساس این تعاریف صورت گرفته است. دسته چهارم سوال‌ها شامل ۱۰ سوال در مورد مبانی روانشناسی محیطی از جمله آرامش، ازدحام، خلوت شخصی، راحتی، احساس فرصت، امنیت، فضای دوستانه، روابط اجتماعی و فعالیت‌های گروهی و حس حضور در خانه، بوده که پاسخ‌ها به صورت پنج گزینه‌ای طیف لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد طراحی شده است.

یافته‌ها

تحلیل‌های توصیفی^۳ از جمله تحلیل فراوانی^۴ جهت به دست آوردن میزان فراوانی پاسخ‌های هر سوال، آزمون مربع کای^۵ جهت مقایسه و پیدا کردن رابطه بین دو متغیر و معنادار بودن رابطه آنها، تحلیل واریانس یک‌طرفه^۶ و آزمون تعقیبی شفه^۷ و تفاوت میانگین‌ها^۸ جهت پیدا کردن ارتباط یک متغیر وابسته با متغیرهای مستقل هر سوال، که البته تعداد این متغیرهای مستقل باید سه یا بیشتر از سه گزینه باشد و معنادار بودن ارتباط آنها، استفاده شد.

از بین ۲۰۱ پاسخ‌دهنده به پرسشنامه‌ها ۸۱ نفر (۴۰/۳ درصد) دانشجوی مرد و ۱۲۰ نفر (۵۹/۷ درصد) دانشجوی زن بودند. مقطع تحصیلی در این تحقیق به دو گروه تحصیلات تکمیلی^۹، شامل دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا، ۱۰۸ نفر (۵۴ درصد)، و مقاطع پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی^{۱۰}، شامل دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی، ۹۲ نفر (۴۶ درصد) دسته بندی شده است. همچنین ۳۸ دانشجو (۲۰/۵ درصد) از شهرهای بزرگ و ۱۴۷ دانشجو (۷۹/۵ درصد) از شهرهای کوچک بوده‌اند. در مورد میزان درآمد ماهیانه خانواده دانشجویان، در پرسشنامه، درآمد زیر ۳۰۰ هزار تومان، کم

ارم ۱ و ارم ۲ مراجعه شد و مصاحبه ای آزاد که هر دانشجوی بتواند آزادانه در مورد شرایط خوابگاهی خود صحبت کند، ترتیب داده شد. در واقع در این پژوهش از روش "تحقیق پیمایشی"^{۱۱} از نوع "عرضی"^{۱۲} استفاده شده است که هدف این نوع روش مطالعه، نگرش و سطح دانش یک جمعیت و ترجیح استفاده کنندگان است و استفاده از نوع عرضی به جهت مطالعه چند گروه در یک برش زمانی است (سامانی، ۱۳۸۸). نمونه پژوهش، با توجه به آنکه جمعیت دانشجویان ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی ۲۰۰۰ نفر است، با استفاده از برنامه "power ssc" تعداد نفرات جامعه آماری معادل ۱۳۹ نفر سنجیده شد که جهت ضریب اطمینان، پرسشنامه مورد نظر بین ۲۵۰ دانشجوی مرد و زن در مقاطع مختلف تحصیلی در محیط دانشگاه و خوابگاه‌ها به صورت تصادفی توزیع گردید و بعد از چند روز پرسشنامه‌ها جمع آوری شد که از بین آنها ۲۰۱ دانشجوی به سوال‌ها پاسخ داده بودند.

ابزار سنجش

پرسشنامه محقق ساخته: بر اساس مصاحبه انجام شده با دانشجویان، پرسشنامه‌ای با چهار گروه سوالی تهیه شد. گروه اول سوال‌ها شامل ۱۱ سوال در مورد اطلاعات فردی از جمله جنس، وضعیت تاهل، نام خوابگاه، آدرس خوابگاه، رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، دانشکده محل تحصیل، مدت تحصیل در دانشگاه، مدت اقامت در خوابگاه، شهر محل سکونت دایمی دانشجوی، به صورت تشریحی و میزان درآمد ماهیانه خانواده در سه گزینه کم درآمد، درآمد متوسط و پر درآمد، بوده است. گروه دوم سوال‌ها، ۲۸ سوال و در مورد ترجیحات دانشجویان در حوزه محیط و معماری خوابگاه از جمله ترجیح آنها در مورد اندازه و ظرفیت اتاق‌ها، نوع تخت، شرایط فضاهای مشترک و عمومی، امکانات خوابگاه، انعطاف پذیری، نور گیری، نورپردازی، رنگ و پوشش فضاها، فضاهای باز و بسته و مکان‌یابی خوابگاه ترجیحی به لحاظ قرارگیری در شهر، بوده که به صورت سوال‌های چند گزینه‌ای طراحی شده است. دسته سوم سوال‌ها شامل دو سوال در مورد

3. descriptive Analysis

4. frequency

5. chi-square test

6. one-way ANOVA

7. post hoc test

8. mean differences

8. graduate

10. under graduate

1. survey research

2. cross sectional

نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که در حال حاضر از بین ۲۰۱ دانشجوی، ۷۵ نفر در خوابگاه راهرویی، ۶۳ نفر در خوابگاه خوشه‌ای و ۴۱ نفر در خوابگاه سوپیتی اقامت دارند. البته دانشجویانی که در پاسخنانه، خوابگاه فعلی خود را از نوع سوپیتی درج کرده بودند، اشاره داشته‌اند که اتاق آنها یکی از فضاهای مربوط به اتاق سوپیتی، مثلاً آشپزخانه را ندارد. اما در مورد خوابگاه ترجیحی نتیجه عکس به‌دست آمد، به این ترتیب که ۲۰ نفر خوابگاه راهرویی، ۴۹ نفر خوابگاه خوشه‌ای و ۱۲۶ نفر خوابگاه سوپیتی را ترجیح دادند. در جدول ۱ تفاوت درصدی این دو گروه نشان داده شده است.

درآمد، بین ۳۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان، درآمد متوسط و بالای ۱ میلیون تومان، پر درآمد تعریف شد. در پاسخ، ۱۶ نفر (۸/۲ درصد) از قشر پر درآمد، ۱۶۸ نفر (۸۵/۷ درصد) از قشر درآمد متوسط و ۱۲ نفر (۶/۱ درصد) از قشر کم درآمد بودند. در قسمت سوال در مورد نوع خوابگاه فعلی و نوع خوابگاه ترجیحی، در ابتدا سه نوع خوابگاه تعریف و هزینه تقریبی هر نوع خوابگاه برای انتخاب خوابگاه ترجیحی نیز بیان شد. انواع خوابگاه عبارتند از: خوابگاه راهرویی^۱، که اتاق‌ها در طرفین یک راهروی بلند قرار دارند و سرویس‌های بهداشتی، حمام و آشپزخانه در بیرون از اتاق‌ها به صورت مشترک قابل استفاده هستند. خوابگاه خوشه‌ای^۲، که هر ۳ اتاق یا بیشتر دارای فضای مشترک نشیمن، آشپزخانه، سرویس‌های بهداشتی و حمام است؛ و خوابگاه سوپیتی^۳، که هر اتاق دارای سرویس‌های بهداشتی، حمام، آشپزخانه و فضای نشیمن جداگانه است.

جهت انتخاب خوابگاه ترجیحی، هزینه اقامت ماهیانه هر دانشجوی به ترتیب در خوابگاه راهرویی ۱۲۰۰۰ تومان، خوابگاه خوشه‌ای ۱۸۰۰۰ تومان و خوابگاه سوپیتی ۲۵۰۰۰ تومان در نظر گرفته شد. در پرسشنامه از دانشجویان خواسته شد که بر اساس این تعاریف نوع خوابگاه فعلی و ترجیحی خود را انتخاب کنند.

جدول ۱

در صد پاسخ‌های داده شده توسط دانشجویان در مورد نوع خوابگاه

نوع خوابگاه	خوابگاه فعلی (%)	خوابگاه ترجیحی (%)
خوابگاه نوع راهرویی	۴۱/۹	۱۰/۳
خوابگاه نوع خوشه‌ای	۳۵/۲	۲۵/۱
خوابگاه نوع سوپیتی	۲۲/۹	۶۴/۶
جمع	۱۰۰	۱۰۰

سوپیتی بوده است. در بررسی نتایج بین دو گروه تحصیلات تکمیلی و مقاطع پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی ترجیح دو گروه با خوابگاه نوع سوپیتی بوده است. همچنین در مورد نوع اتاق ترجیحی به لحاظ ظرفیت افراد، از دانشجویان سوال پرسیده شده بود. گزینه‌ها از اتاق ۱ نفره تا اتاق ۵ نفره بدون در نظر گرفتن مساحت اتاق داده شده بود. در اینجا باید اشاره کرد که تعداد ظرفیت اتاق‌ها، بر اساس مصاحبه حضوری که قبل از تهیه پرسشنامه انجام گرفت، تنظیم شده است. در آنالیز توصیفی

همچنین در نتیجه آنالیز cross-tab میزان درآمد ماهیانه خانواده و خوابگاه ترجیحی، شهر محل سکونت دائمی دانشجوی و خوابگاه ترجیحی ارتباط معناداری مشاهده نشد و در واقع اولویت اول انتخاب خوابگاه ترجیحی، چه در بین دانشجویان با درآمد کم، متوسط و زیاد و چه از شهر بزرگ یا کوچک، با خوابگاه نوع

1. corridor
2. cluster
3. suite

cross-tab بین دو گروه مقطع تحصیلی تعریف شده و نوع اتاق ترجیحی، تفاوت معناداری ($p = 0/001$) بین پاسخ‌ها مشاهده شد. در گروه مقاطع پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی ترجیح به ترتیب اولویت به اتاق ۲ نفره، اتاق ۳ نفره و اتاق ۱ نفره بود.

جدول ۲

در صد پاسخ‌های داده شده، توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی و زیر تحصیلات تکمیلی در مورد انواع اتاق

نوع اتاق	تحصیلات تکمیلی (%)	زیر تحصیلات تکمیلی (%)
اتاق ۱ نفره	۵۰/۰	۱۶/۹
اتاق ۲ نفره	۴۵/۳	۵۲/۸
اتاق ۳ نفره	۳/۸	۲۱/۳
اتاق ۴ نفره	۰/۰	۶/۷
اتاق ۵ نفره	۰/۹	۲/۳
جمع	۱۰۰	۱۰۰

همچنین در مقایسه ترجیح دانشجویان زن و مرد در مورد نوع اتاق به لحاظ ظرفیت، اولویت اول آنها با اتاق ۲ نفره بود. اما در مورد اولویت دوم و سوم آنها تفاوت معنادار است ($p = 0/006$)، به این ترتیب که درصد اولویت دوم دانشجویان مرد از درصد اولویت دوم دانشجویان زن که هر دو اتاق ۱ نفره و

جدول ۳

در صد پاسخ‌های داده شده توسط دانشجویان مرد و زن در مورد نوع اتاق

نوع اتاق	مرد (%)	زن (%)
اتاق ۱ نفره	۴۴/۳	۲۹/۱
اتاق ۲ نفره	۵۰/۶	۴۷/۰
اتاق ۳ نفره	۳/۸	۱۷/۱
اتاق ۴ نفره	۰/۰	۵/۱
اتاق ۵ نفره	۱/۳	۱/۷
جمع	۱۰۰	۱۰۰

در مورد ترجیح دانشجویان در مورد هم‌اتاقی‌ها نیز نتایج متفاوتی در دو گروه زن و مرد به دست آمد ($p = 0/004$). در مورد گروه دانشجویان مرد، اولویت اول آنها با اتاقی است که دانشجویان هم‌رشته و هم‌مقطع خود در آن اقامت داشته باشند (۳۷/۵ درصد) و در اولویت دوم ترجیح با دانشجویان غیر هم‌رشته و هم‌مقطع خود بود (۲۶/۳ درصد). اما در گروه دانشجویان زن، اولویت اول آنها با اتاق با دانشجویان غیر هم‌رشته و هم‌مقطع خود (۴۶/۷ درصد) و در اولویت دوم ترجیح با دانشجویان غیر هم‌رشته و غیر هم‌مقطع خود (۲۲/۵ درصد)، بود. در مورد ترجیح دانشجویان به لحاظ مکان یابی ساختمان

در بخش آخر سوال‌ها که مربوط به مباحث روانشناسی دانشجویان در خوابگاه است، نتایج نشان می‌دهند که در ۱۰ مورد ذکر شده در مبحث سوالات روانشناسی، میزان رضایتمندی دانشجویان در مبحث رفتاری و روانشناسی، از وضعیت خوابگاه فعلی خود در دانشجویان مرد از دانشجویان زن، بیشتر است. در جدول ۴ تفاوت درصدی این دو گروه نتیجه نشان داده شده است.

خوابگاه نتایج به این ترتیب به دست آمد که اکثر دانشجویان ترجیح می‌دهند که ساختمان خوابگاه آنها نزدیک بخش خدماتی و پر رفت و آمد شهر و در عین حال دور از بر خیابان و در محوطه دانشگاه قرار داشته باشد. همچنین از دانشجویان سوال شده بود که آیا ترجیح می‌دهند که ساختمان خوابگاه آنها بر روی ارتفاع قرار داشته باشد یا بر روی سطح صاف، که در پاسخ ترجیح اکثر دانشجویان به قرارگیری خوابگاه بر روی ارتفاع بود.

جدول ۴

در صد پاسخ‌های داده شده توسط دانشجویان مرد و زن در مورد میزان رضایت مندی آنها در خوابگاه‌های فعلی، در مبحث شاخص‌های روانشناختی محیط

جنس متغیر	مرد			زن		
	زیاد (%)	متوسط (%)	کم (%)	خیلی زیاد (%)	خیلی کم (%)	متوسط (%)
احساس آرامش روحی	۱۸/۵	۴۲/۰	۳۷/۷	۱۱/۱	۴/۲	۲۱/۸
احساس ازدحام	۲/۵	۶/۲	۳۸/۳	۱۱/۰	۱۴/۲	۳۱/۷
خلوت شخصی	۲۰/۰	۲۸/۸	۲۷/۵	۱۰/۰	۴/۲	۱۶/۰
احساس راحتی	۱۲/۳	۵۰/۶	۲۵/۹	۷/۵	۱/۷	۲۳/۳
احساس امنیت	۲۰/۰	۳۸/۸	۲۲/۸	۸/۷	۱۹/۲	۴۶/۷
فضای دوستانه	۱۵/۰	۵۲/۵	۲۶/۳	۰/۰	۷/۷	۲۴/۸
حس حضور در خانه	۷/۶	۱۵/۲	۳۵/۴	۱۷/۷	۰/۰	۱/۷
تمایل به باز گذاشتن در اتاق	۱۱/۱	۲۲/۲	۱۹/۸	۲۴/۷	۲/۵	۸/۳
تمایل به انجام فعالیت‌های گروهی	۸/۶	۲۵/۹	۳۷/۰	۲/۶	۵/۸	۲۰/۸
احساس فرصت برای ورود اشخاص به اتاق	۱۸/۵	۲۱/۰	۳۷/۰	۹/۹	۴/۲	۱۴/۲

دانشجویان، به عنوان فاکتور اصلی و دو مفهوم حس برقراری روابط اجتماعی و میزان سرزندگی به عنوان متغیرهای وابسته انتخاب شدند و از طریق آزمون تعقیبی شفه، اختلاف میانگین بین میزان این دو مفهوم در انواع خوابگاه‌ها (راهرویی، خوشه ای و سویتی) سنجیده شد. نتایج نشان داد که حس برقراری روابط اجتماعی و میزان سرزندگی در خوابگاه‌های راهرویی از خوابگاه‌های سویتی بیشتر است و تفاوت معناداری بین این دو نوع خوابگاه وجود دارد. سطح معنادار در مورد حس برقراری روابط اجتماعی ($p = ۰/۰۰۲$) و میزان سرزندگی ($p = ۰/۰۱۹$) بود.

پس از به دست آوردن نتایج موجود در جدول ۴، مفاهیم فضای دوستانه، تمایل به باز گذاشتن در اتاق و تمایل به انجام فعالیت‌های گروهی، در یک گروه دسته‌بندی شد و حس برقراری روابط اجتماعی^۱ نام گرفت. همچنین مفاهیم احساس آرامش روحی، احساس ازدحام، خلوت شخصی، احساس راحتی، احساس امنیت، احساس فرصت برای ورود اشخاص به اتاق و حس حضور در خانه، در گروه دیگری قرار گرفت و میزان سرزندگی^۲ نامیده شد. سپس توسط تحلیل واریانس یک‌طرفه، نوع خوابگاه فعلی

1. sense of community
2. life ability

بحث

مطالعات و نتایج این پژوهش پیشنهاداتی را جهت طراحی خوابگاه‌های دانشجویی به لحاظ معماری و روانشناسی محیطی و همچنین جهت بهبود زندگی خوابگاهی دانشجویان ارائه می‌دهد. با توجه به این که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در حال حاضر اکثر دانشجویان در خوابگاه‌های نوع راهرویی اقامت دارند ولی ترجیح آنها به زندگی در خوابگاه‌های نوع سویتی است، می‌توان این نتیجه را گرفت که خوابگاه‌های نوع راهرویی به لحاظ نوع طراحی، مورد قبول نبوده و رضایت زندگی امروزی دانشجویان را تأمین نمی‌کنند. در واقع خوابگاه‌های سویتی به دلیل داشتن فضاهای شخصی بیشتر، مورد قبول اکثر دانشجویان قرار می‌گیرند. البته نتایج تحقیق حاکی از آن است که در خوابگاه‌های نوع راهرویی سرزندگی و روابط اجتماعی بیشتر از دو نوع خوابگاه دیگر است و در واقع نشان می‌دهند که خوابگاه‌های نوع راهرویی پتانسیل بیشتری در ایجاد این دو مفهوم در بین دانشجویان، ایجاد می‌کنند. در مورد ظرفیت اتاق‌ها نتایج این تحقیق حاکی از آن هستند که اکثر دانشجویان در تمامی مقاطع به اتاق‌های دو نفره به لحاظ خلوت شخصی و قلمرو مکانی بیشتر، ازدحام کمتر و در عین حال تنها و ایزوله نبودن، مایل هستند. در واقع خصوصیات مذکور در مورد اتاق دو نفره باعث می‌شود که حس حضور در خانه را بیشتر در دانشجو القا کند.

با توجه به نتایج، تفاوت بارزی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی و مقاطع پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی در مورد ترجیح آنان به اتاق‌های یک نفره و سه نفره وجود دارد. دانشجویان مقاطع پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی به دلیل سرزندگی بیشتر و کم سن و سال بودن تمایل بیشتری به اتاق‌های سه نفره دارند. حال آن که دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی به دلیل جویا بودن محیط آرام‌تر جهت تحقیق و مطالعه و سن و سال بیشتر، اتاق‌های یک نفره را ترجیح می‌دهند. با توجه به این که

پاسخ‌های دانشجویان گروه تحصیلات تکمیلی و مقاطع پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی در مورد ظرفیت اتاق متفاوت است، می‌تواند دو الگوی متفاوت جهت طراحی خوابگاه برای این دو گروه مقطع تحصیلی در نظر گرفت. همچنین در این پژوهش بین میزان درآمد خانواده دانشجو و همین‌طور نوع شهر سکونت دائمی دانشجو به لحاظ کوچک و بزرگ بودن، و نوع خوابگاه ترجیحی به لحاظ میزان هزینه ماهیانه اقامت در خوابگاه، ارتباط معناداری وجود ندارد و این موضوع می‌تواند بالا رفتن سطح فرهنگ جامعه را در حیطه تحصیل علم نشان دهد، چرا که دانشجویان و خانواده‌های آنها به دنبال شرایط مناسب جهت پیشرفت بیشتر در تحصیل بوده و بدون در نظر گرفتن هزینه، خوابگاهی را که دارای بیشترین فضای شخصی، کمترین ازدحام و مناسب‌ترین شرایط برای مطالعه و استراحت داشته باشد، برای اقامت انتخاب می‌کنند. با توجه به ترجیحات دانشجویان و نتایج به دست آمده، می‌توان در طراحی‌های آینده برای خوابگاه دانشجویی از ترکیب انواع خوابگاه جهت بهینه شدن طرح معماری و مسایل مربوط به روانشناسی محیطی، استفاده کرد. همچنین باید به مساله جنسیت در طراحی نیز توجه داشت، چرا که ترجیحات و نیازهای دانشجویان زن و مرد در برخی از موارد از جمله نوع اتاق، رنگ و برخی از فضاهای اجتماعی متفاوت است. با توجه به این که میزان رضایتمندی دانشجویان مرد نسبت به دانشجویان زن، از وضعیت فعلی خوابگاه خود با شرایط نسبتاً مساوی، بیشتر است، این نتیجه احتمال سازگاری بیشتر دانشجویان مرد با محیط، نسبت به دانشجویان زن را مطرح می‌کند. همچنین توصیه می‌شود که در حوزه روانشناسی محیطی براساس ترجیحات دانشجویان جهت بهینه شدن زندگی دانشجویان و ارتقای سطح فرهنگی زندگی خوابگاهی، هم از لحاظ فیزیکی و هم از لحاظ روانشناختی در گروه‌های نمونه گسترده‌تر، پژوهش‌های بیشتر و وسیع‌تری انجام گیرد.

References

- Beals, B. L. (2001). *Life in a box: The psychological effects of dormitory architecture and layout on residents*. A student's guide to first year composition, 2000-2001. Florida: Florida State University.
- Calvin, J. S., Dearing, J. A., & Curtin, M. E. (1972). An attempt at assessing preferences for natural landscapes. *Environment and Behavior*, 4, 447-470.
- Curtin, J. (2008). Next generation student living. *Learning By Design*, 7, 22-25.
- Estrada, Ch. A. G., Gomez, R. V., Maniti H. S., Polliente, K. B., & Reynoso, V. (2008). *The academic constraints of students living in dormitories*. The Faculty of Language and Literature Department Institute of Accounts and Finance Far Eastern University Sampaloc, Manila.
- Hill, Ch. (2007). What's coming next? Shaping the future on campus. *Collage Planning & Management*. www.peterli.com. The Peter LI Education Group. January 2010.
- Jorgenson, B. S., & Stedman R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248.
- Kaplan, S., & Kaplan, R. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Kyle, G. T., Mowen, A. J., & Tarrant, M. (2004). Linking place preferences with place meaning: An examination of relationship between place motivation and place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 439-454.

مراجع

- آلتمن، ای. (۲۰۰۳). محیط و رفتار اجتماعی: خلوت، فضای شخصی، قلمرو و ازدحام. ترجمه علی نمازیان، ۱۳۸۲. تهران: انتشارات شهید بهشتی.
- سامانی، س. (۱۳۸۶). بررسی اثر ساختارهای مسکونی بر کنش‌های روانشناختی اهالی و آرایه راهکارهای معماری جهت حل معضلات روانی ناشی از آن. شیراز: سازمان مسکن و شهرسازی استان فارس.
- سامانی، س. (۱۳۸۸). کنگره روش‌های تحقیق در معماری. ۲۳ مرداد ماه ۱۳۸۸، شیراز.
- لنگ، ج. (۲۰۰۷). آفرینش نظریه معماری-نقش علوم رفتاری در محیط. ترجمه علیرضا عینی فر، ۱۳۸۱، چاپ سوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مرتضوی، ش. (۱۳۶۷). روانشناسی محیط. تهران: انتشارات شهید بهشتی.

- Purcell, A. T., Peron, E., & Berto, R. (2001). Why do preferences differ between scene types? *Environment and Behavior*, 33, 93-106.
- Russell, J., & Snodgrass, J. (1987). Emotion and the environment. In D., Stokols, I., Altman (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology. 1* (pp. 245-280). New York: Wiley.
- Sommer, R. (1963). The physical environment of the ward. In E. Friedson (Ed.), *The Hospital in Modern Society* (pp. 71-74). Glencoe: The Free Press.
- Sommer, R. (1969). *Personal Space*. Englewood Cliffs, N.G: Prentice Hall.

